

UDK: 341.322.5(497.113)“1941/1945”
Bibliid 0543-3657, 63 (2012)
God. LXIII, br. 1148, str. 175–189.
Izvorni naučni rad
Primljen: 12. novembar 2012. godine

Jelena Đ. LOPIČIĆ-JANČIĆ¹

Ratni zločini u Bačkoj 1941–1945. i slučaj Šandor Kepiro

SAŽETAK

Rad obrađuje okupaciju Bačke koja je izvršena od strane Mađarske vojske 1941–1945. godine, kao i masovne ratne zločine koje su izvršili mađarska okupaciona vojska, žandarmerija, policija i njihovi pomagači iz redova lokalne mađarske i nemačke manjine nad Srbima, Jevrejima, Romima i drugim nemađarskim nacionalnostima. Naglasak rada je na Novosadskoj raciji 1942. koju su izvršili mađarska vojska, žandarmerija, policija, vojna kontrašpijunaža, organi bezbednosti uz pomoć lokalnih pomagača mađarske i nemačke manjine, i koja predstavlja najteži i najveći ratni zločin izvršen u Vojvodini. Jedno od odgovornih lica za neposredno izvršenje Novosadske racije je dr Šandor Kapiro, kapetan mađarske žandarmerije, mađarski državljanin, koji je posle završetka Drugog svetskog rata pobeo u Austriju, a zatim u Argentinu. Iz Argentine se nesmetano vratio u Mađarsku 1996. godine. Na inicijativu Centra „Simon Vizental” u Budimpešti, optužen je za ratne zločine u Novosadskoj raciji 1942. godine. Srbija nije tražila njegovo izručenje, nego je samo dostavila dokumentaciju i dokaze, jer je bila saglasna da mađarski Ustav ne dozvoljava izručenje svojih državljana. Sud je dr Kepira oslobodio 18. juna 2011. godine, a umro je 3. septembra 2011. u 98. godini života prirodnom smrću. Autor rada smatra da je trebalo tražiti izručenje Kepiroa na osnovu Moskovske deklaracije iz 1943, kao i Ugovora o prekidu ratnog stanja sa Mađarskom od 20. januara 1945. i Ugovora o miru sa Mađarskom od 10. februara 1947. godine, koji još važe i predviđaju izručenje ratnih zločinaca – jer imaju jaču pravnu snagu od Ustava Mađarske.

Ključne reči: Mađarska okupacija Bačke 1941–1945. godine, ratni zločini mađarske vojske, policije i žandarmerije nad Srbima, Jevrejima i Romima, Novosadska racija 1942, žandarmerijski kapetan dr Šandor Kepiro, suđenje u Budimpešti 2011. godine.

¹ Jelena Đ. Lopičić-Jančić, advokat iz Beograda. E-mail: jelena@vektor.net

Uvod

Epohu postanka ljudskog društva obeležili su mnogobrojni ratovi koji su vođeni od nastanka prvih država počev od starog veka, preko srednjeg veka, pa sve do današnjih dana. Dva rata bila su najstrašnija u dosadašnjoj ljudskoj istoriji, koji premašuju sve dosadašnje žrtve i razaranja. To je Prvi svetski rat 1914–1918. u kojem je poginulo 8,5 miliona i ranjeno preko 20 miliona lica. A zatim i Drugi svetski rat 1939–1945. u kojem je poginulo 60 miliona a 35 miliona lica je ranjeno, sa ogromnim ratnim razaranjima od kojih se svet decenijama nije mogao oporaviti. U navedenim ratovima pored vojnika, ranjenika, bolesnika, ratnih zarobljenika, stradalo je i civilno stanovništvo. Procentualno je u oba svetska rata najviše stradalo civilno stanovništvo. U svim ratovima koji su vođeni širom sveta vršeni su masovni ratni zločini protiv civilnog stanovništva, ratnih zarobljenika, bolesnika i brodolomnika. Mnogobrojni ratovi nastavljeni su i posle Drugog svetskog rata u raznim delovima sveta sve do današnjih dana, koji za posledice imaju takođe velike žrtve kao i velika razaranja gradova, naseljenih mesta, privrednih objekata i infrastrukture.¹

Interesovanje svetske javnosti za ratove i ratne zločine koji su u njima izvršeni pojačano je sticajem raznih okolnosti. Tu je, pre svega, savremena komunikacija putem medija kao i elektronski mediji kojima se vesti objavljuju istog dana od izbijanja nekog rata ili oružanog sukoba, ljudskih gubitaka, ratnih razaranja, kao i počinjenih ratnih zločina. Pored toga, interesovanje svetske javnosti za ratne zločine naglo izbija u prvi plan i zbog jugoslovenske krize i oružanih sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u periodu od 1991. do 1996. godine.

Ipak, činjenica je da su protekom vremena u najvećoj meri u međunarodnoj zajednici zaboravljeni Prvi svetski rat 1914–1918, kao delimično i Drugi svetski rat 1939–1945. Obeležavanje sedamdeset godina od izbijanja Drugog svetskog rata koji je počeo u Poljskoj, 1. septembra 2009. godine, bilo je samo komemorativnog i protokolarnog karaktera, i o tome se pisalo desetak dana i sve je zaboravljeno kao i ranije. Nisu održani nijedna međunarodna konferencija, simpozijum ili savetovanje na kojem bi se, sa naučnog aspekta, dala ocena karaktera Drugog svetskog rata – ko su bili agresori, a ko žrtve, i kakve su bile posledice za čitav svet. Iako su mnoge države i narodi bili žrtve u Drugom svetskom ratu samo dve države ne zaboravljaju svoje brojne žrtve i ratne zločine koji su izvršeni nad njima, a to su Rusija i Izrael.

Nažalost, i Srbija i srpski narod u tadašnjoj Jugoslaviji koji su kao saveznička država bili izloženi agresiji, genocidu i ratnim zločinima od strane nacističke Nemačke, fašističke Italije, Bugarske, Mađarske i njihovih pomagača, nisu dovoljno obeležili, a zatim ni naučno i stručno obradili ove masovne i stravične ratne zločine. Protekom vremena, mlađe

¹ David Brownstone, Irene Franck, *Timelines of War: A Chronology of Warfare from 100000 BC to the Present*, Boston, New York, Toronto, London, 1994.

generacije koje su rođene posle Drugog svetskog rata i koje nisu savremenici, ne pamte taj rat i ratne zločine, i nemaju često ni osnovna saznanja o njima. Evidentno je nastojanje tzv. međunarodne zajednice da se Drugi svetski rat 1939–1941. i masovni i stravični ratni zločini koji su tada izvršeni zaborave i da se o njima mnogo ne raspravlja, jer bi se moralo označiti ko su krivci, a ko žrtve, a to u promenjenoj svetskoj političkoj konstelaciji nije poželjno.

Ovaj rad obrađuje ratne zločine koji su izvršeni za vreme Drugog svetskog rata 1941–1945. u Jugoslaviji, odnosno u Vojvodini, od strane mađarske okupacione vojske, vojne kontrašpijunaže, policije, žandarmerije, organa bezbednosti, kao i od njihovih domaćih pomagača. Radi boljeg razumevanja i sagledavanja čitavih događaja vezanih za izvršenje ratnih zločina daćemo kratku hronologiju istorijskih događaja koji su prethodili okupaciji Vojvodine.

Centralne sile (Astrougarska,² Nemačka,³ Bugarska⁴ i Turska⁵) bile su poražene u Prvom svetskom ratu 1914–1918. godine i oglašene krivim za započinjanje tog do tada najkrvavijeg rata sa milionskim žrtvama, za agresiju i okupaciju Srbije, kao i za masovne ratne zločine nad civilnim stanovništvom, ratnim zarobljenicima, ranjenicima, bolesnicima i brodolomnicima.

Za vreme Prvog svetskog rata 1914–1918. austrijska, mađarska i bugarska okupatorska vojska su u Srbiji izvršile masovne, stravične i do tada neviđene ratne zločine nad srpskim civilnim stanovništvom, ratnim zarobljenicima, ranjenicima i bolesnicima. U brojnim koncentracionim logorima u Austriji i Mađarskoj bilo je Srba i Crnogoraca preko 50.000 civila, žena, starijih lica, dece, bolesnika i ranjenika, koji ni po kakvom međunarodnom ratnom pravu nisu mogli da imaju status ratnih zarobljenika. U logorima Arad, Nađmeđer, Mathauzen, Nežider, Ašah, Hajniristgrin, Braunau, Bolgogsonj i drugim preko 20.000 umrlo je usled neljudskih uslova života, gladi, zaraznih bolesti i odsustva najosnovnije higijene i medicinske pomoći.⁶

Raspadom Austrougarske 1918. godine Vojvodina ulazi u sastav tadašnje novoformirane države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.⁷

² „Sen-Žermenski ugovor o miru između savezničkih i udruženih sila i Austrije od 10. septembra 1919”, *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1991*, tom II (1919–1945), Beograd, 1998, str. 19.

³ Sa Nemačkom je zaključen Versajski mirovni ugovor 28. juna 1919. godine.

⁴ „Nejski ugovor o miru između savezničkih udruženih sila i Bugarske 27. septembar 1919”, *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1991*, op. cit., str. 55.

⁵ Sa Turskom je zaključen „Ugovor o miru sa Turskom, Lozana 24. jul 1923. godine”, *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1991*, op. cit., str. 162.

⁶ Isidor Đuković, *Nađmeđer austrougarski logor za Srbe 1914–1918*, Beograd, 2002; Dušan S. Krivokapić, *Sećanje iz Nežiderskog logora 1916–1918*, Mataruška Banja, 1976.

⁷ Detaljnije videti: Dr Bogdan Krizman, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb, 1977.

Mađarska je Trijanonskim ugovorom o miru iz 1920. godine, pošto je oglašena za krivca za Prvi svetski rat i brojne zločine koje je njena vojska izvršila, izgubila oko 70% svoje tadašnje teritorije, koja je bila nastanjena najvećim delom stanovništvom koje nije bili mađarsko. Između dva svetska rata Mađarska nastoji u više navrata da izvrši reviziju Trianonskog ugovora iz 1920. godine, kojim bi povratila oduzete teritorije od Rumunije, Slovačke i Jugoslavije. To je bila i zvanična politika Mađarske, koja se naročito posle dolaska Hitlera na vlast oslanjala na nacističku Nemačku.

Mađarske pretenzije na Jugoslaviju bile su usmerene na Vojvodinu i Baranju. Mađarska u svojim aspiracijama na Vojvodinu između dva svetska rata na svojoj teritoriji organizuje specijalne terorističke logore za obuku u Janka Pusti i Nađkanjiži, gde se obučavaju ustaški teroristi, koji su 1934. godine u Marseju ubili Kralja Aleksandra Karađorđevića i francuskog ministra inostranih poslova Žan Luja Bartua (*Jean Louis Barthou*)⁸. Ustaški teroristi su sa teritorije Mađarske izvršili čitav niz terorističkih i subverzivnih dela u Jugoslaviji, gde je bilo više ubijenih i ranjenih lica. Zbog ovih terorističkih dela Vlada Kraljevine Jugoslavije je 22. novembra 1934. godine podnela tužbu Društvu naroda u Ženevi protiv Mađarske.⁹ Društvo naroda je Mađarsku proglasilo krivom kao saučesnika u terorističkim i subverzivnim delima i zločinima.¹⁰

Mađarska, da bi prikrla svoje teritorijalne aspiracije prema Jugoslaviji odnosno Vojvodini, po savetu Hitlera, potpisuje sa Kraljevinom Jugoslavijom Ugovor o stalnom miru i večnom prijateljstvu 12. decembra 1940. godine.¹¹ Mađarski regent Mikloš Horti (*Miklos Horthy*) posle potpisivanja navedenog Ugovora o stalnom miru i večitom prijateljstvu u jednom svom pismu Hitleru navodi da Mađarska ni potpisivanjem „Ugovora o večitom prijateljstvu” nije odustala od svojih revizionističkih zahteva prema Jugoslaviji.¹² Svoje teritorijalne aspiracije i reviziju Trijanonskog ugovora iz 1920. godine Mađarska ostvaruje već sredinom aprila 1941. godine, kada kao saveznik nacističke Nemačke učestvuje u agresiji na Jugoslaviju.¹³

Jugoslovenska vojska se povukla iz Bačke i Baranje, tako da je mađarska vojska za četiri dana izvršila potpuno i nesmetano zauzeće tog

⁸ Vladeta Milićević, *Ubistvo kralja u Marselju*, Beograd, 2000, str. 32.

⁹ Miloš Ćorović, *Admiral na belom konju: Mađarske ratne godine*, Beograd, 1981; Aleksandar Veljić, *Mikloš Horti: Nekažnjeni zločinac*, Beograd, 2009.

¹⁰ Vidan O. Blagojević, „Jugoslovenska optužba Mađarske pred Društvom naroda”, *Branik*, broj 12, Beograd, 1934, str. 761–765.

¹¹ „Ugovor o prijateljstvu između Jugoslavije i Mađarske, Beograd, 12. decembra 1940”, *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*, op. cit., str. 465.

¹² Vladislav Rotbart, *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*, Novi Sad, 1988, str. 14.

¹³ Šandor Mesaroš, „Mađarska istoriografija o diplomatskim pripremama za napad Mađarske na Jugoslaviju, Vojvodina 1941”, Novi Sad, 1967. Radovi i diskusije sa skupa istoričara u Subotici 9. i 10. decembra 1966. godine, str. 201.

područja i okupaciju bez ikakvog otpora. Mađarska je imala u planu da okupira i Banat, ali joj to nije dozvolila Nemačka da ne bi došla u sukob sa Rumunijom, koja je takođe imala aspiracija prema Banatu.

Već sredinom aprila 1941. godine ulaskom mađarske okupacione vojske u Bačku i Baranju lokalno mađarsko stanovništvo još na granici ju je dočekalo sa cvećem i mađarskim zastavama kao oslobodilačku. Počinju masovna hapšenja, proterivanja i odvođenja u koncentracione logore, mučenja, pljačkanje imovine Srba, Jevreja, Roma, komunista, antifašista, kolonista, rodoljuba, srpskih dobrovoljaca iz Prvog svetskog rata i drugih lica nemađarske nacionalnosti.¹⁴ Od mađarskog lokalnog stanovništva formirana je narodna straža, tzv. „nemzeteri“, koja je za čitavo vreme mađarske okupacije vršila ratne zločine nad Srbima, Jevrejima, Romima i drugim nacionalnostima.¹⁵

Mađarska okupaciona vlast u aprilu i maju 1941. godine formira koncentracione logore u Novom Sadu, Subotici (Sokolski dom, kasarna na Palićkom putu i kod „Uboškog doma“), u Vrbasu, Starom Bečeju, Bačkoj Palanci, Bačkoj Topoli, Titelu (Svilara), Vizić u Begiču, Deronjama, Senti, Odžacima, Staroj Kanjiži, Apatinu, Somboru, Kneževim Vinogradima i Belom Manastiru.¹⁶

U aprilu 1941. godine od strane mađarskih okupatora i njihovih lokalnih pomagača ubijeno je od 2.300 do 3.500 Srba, a preko 100.000 bilo je maltretirano i opljačkano.¹⁷

Mađarske okupacione vlasti su pored navedenih logora u Bačkoj i Baranji internirale Srbe, Jevreje, Rome i druge nacionalnosti u logore u Mađarskoj: Šarvar, koji je bio najveći logor u Mađarskoj i nazvan „logor uništenja“, zatim logori Barč, Baja, Nađkanjiža, Kištarači, Garanja, Fenađšag, „Tolonc-haz“ u Pešti i drugi.¹⁸

U Bačkoj su osnovani mađarski okupatorski vojni sudovi: u Novom Sadu, Subotici, Somboru, Bečeju, Bačkoj Topoli i preki sudovi u Senti, u Futogu, u Starom Bečeju, u Žablju. Svi ovi vojni sudovi bili su praktično preki sudovi, koji su u najvećem broju slučajeva donosili smrtne presude, koje su odmah izvršavane bez prava na žalbu. Zatim, u Mađarskoj su

¹⁴ Dr Drago Njegovan (prir.), *Zločini okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini. I grupa masovnih zločina: ulazak mađarske vojske u Bačku i Baranju 1941*, Novi Sad, 2011, str. 15–31.

¹⁵ Jovan Pejin, *Velikomađarski kapric: Velikomađarski san genocid i „genocid“*, Zrenjanin, 2007, str. 61–71.

¹⁶ *Saopštenja o zločinima okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini 1941–1945, knjiga 1, Bačka i Baranja*, Novi Sad, 1946, str. 232–250; Vladislav Rotbart, *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*, op. cit., str. 31–64; Dr Danilo Urošević, *Srbi u logorima Mađarske (U Barču i Šarvaru 1941–1945)*, Novi Sad, 1995.

¹⁷ Dr Josip Mirnić, „Sistem fašističke okupacije u Bačkoj i Baranji“, *Zbornik za društvene nauke Matice Srpske*, broj 35, Novi Sad, 1963, str. 5.

¹⁸ *Saopštenja o zločinima okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini 1941–1944, knjiga 1. Bačka i Baranja*, op. cit., str. 232–249; Vladislav Rotbart, *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*, op. cit., str. 42–66.

takođe postojali i vojni sudovi: u Budimpešti, Segedinu, Pečuju, Sombathelju i Košicama, koji su praktično bili preki sudovi koji su po kratkom postupku izricali smrtnu kaznu.¹⁹

Mađarska okupaciona vlast u Bačkoj pod prinudom osniva tzv. „radne čete“ koje su bile priključene nemačkoj i mađarskoj vojsci na Istočnom frontu u Rusiji. Ovih prinudnih radnika bilo je 50.000 i uglavnom su bili Srbi, Jevreji i Romi. Oni su bili istureni u prve linije fronta radi kopanja rovova, iznosili su mrtve i ranjene, postavljali razne prepreke, gradili bunkere, utvrđenja, skloništa, aerodrome, radili na raščišćavanju ruševina, u rudnicima, razminiranjima i drugo. Bili su izloženi unakrsnoj vatri i masovno su ginuli, tako da ih je ostalo živih svega 6.000–7.000, dok je jedan manji deo pao u rusko zarobljeništvo.²⁰

Pored navedenih ratnih zločina koje su izvršile mađarske okupacione vlasti u Bačkoj, najstravičniji ratni zločin izvršen je 21–23. januara 1942. godine, poznat pod nazivom „Racija u Južnoj Bačkoj“. Tada je u Novom Sadu, Čurugu, Zablju, Šajkašu, Titelu, Vilovu, Mošorinu, Srbobranu i Starom Bečeju ubijeno ukupno preko 4.000 Srba, Jevreja, Roma i drugih lica nemađarske nacionalnosti.²¹ Izvršiocima ovog masovnog i stravičnog ratnog zločina bili su mađarska okupaciona vojska, žandarmerija, policija i vojna kontrašpijunaža, uz učešće lokalnog mađarskog i nemačkog stanovništva. Racija je prerasla obim masovnih streljanja i klanja pa se može sasvim osnovano kvalifikovati kao pravi genocid, prema broju ubijenih od preko 4.000 lica i izvršenju na relativno maloj teritoriji, kao i činjenici da su žrtve bili isključivo Srbi, Jevreji i Romi, i da su žrtve bile nevini civili, ljudi, žene, stari, nemoćna lica i deca. Osnovni razlozi za izvršenje navedene racije i masovnih zverskih ubijanja nalazili su se u planskoj i kontinuirano razvijenoj mržnji i revanšizmu i antisemitizmu koji su bili upereni protiv Srba, Jevreja i Roma.²²

Racija u Južnoj Bačkoj kao jedan od najvećih ratnih zločina koji su izvršeni nad Srbima, Jevrejima i Romima u Bačkoj, imala je veliki odjek širom Vojvodine i Srbije. Takođe, za ovaj stravični ratni zločin saznali su i Saveznici, čak i u SAD, koji su ga osudili. Mađarska pokušava, pošto je videla da će Nemačka izgubiti rat, da u drugoj polovini 1943. godine stupi u vezu sa zapadnim saveznicima, zbog istupanja iz Trojnog pakta i zaključenja separatnog mira.²³

¹⁹ Dr Josip Mirnić, *Sistem prekog suđenja na mađarskoj okupiranoj teritoriji 1914, Vojvodina 1941*, radovi i diskusija sa skupa istoričara u Subotici 9. i 10. decembra 1966, Novi Sad, 1967, str. 71–91.

²⁰ Vladislav Rotbart, *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*, op. cit., str. 257–311.

²¹ Zvonimir Golubović, *Racija u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, Novi Sad, 1991, str. 196; Vladislav Rotbart, „Čije je delo novosadska racija, Prilog istoriji Jevreja u Bačkoj“ *Jevrejski almanah 1965–1967*, Beograd, 1967, str. 168–181.

²² Zvonimir Golubović, *ibidem*, str. 148. i 196.

²³ Zvonimir Golubović, „Genocid nad Srbima i Jevrejima u Bačkoj januara 1942“, *Vojno-istorijski glasnik*, broj 1–2, Beograd, 1994, str. 161–170.

Pošto je Racija u Južnoj Bačkoj imala veliki odjek kod Saveznika, Mađarska u Budimpešti organizuje suđenje naredbodavcima. Prvo suđenje održano je u Budimpešti od 14. do 23. decembra 1943. godine i od 3. januara do 24. januara 1944, pred ratnim Vojnim sudom gde je optuženo 14 lica na čelu sa glavnooptuženima Ferencom Feketehalmi-Cajdnerom (*Feketehalmy Czeydner Ferenc*), generalom honvedske vojske, Jožefom Grašijem (*Grassy József*), generalom honvedske vojske, Laslom Deakom (*Deák László*) i dr Martonom Zoldijem (*Zöldi Márton*). Među optuženima se nalazi i žandarmerijski kapetan dr Sandor Kepiro (*Képiró Sándor*). Za ovo suđenje se zalagao i ugledni mađarski političar i narodni poslanik Endre Bajči Žilinski (*Bajcsy-Zsilinsky Endre*), koji će biti ubijen decembra 1944. godine od strane Nemaca. Samo suđenje bilo je farsa, pošto je to bilo namenjeno saveznicima, pre svega SAD i Velikoj Britaniji, da bi se pokazalo kako Mađarska osuđuje ratne zločine. Suđenje nije bilo otvoreno za javnost. Optuženi su se branili sa slobode, pa je glavnim optuženima suđeno u odsustvu i njima sud nije izrekao kazne. Ostali optuženi, kao neposredni izvršioци, osuđeni su na vremenske kazne zatvora od deset do petnaest godina. Pred samo izricanje presude glavnim optuženima omogućeno je bekstvo u Nemačku.²⁴

Žandarmerijski kapetan dr Šandor Kepiro je na tom suđenju osuđen na deset godina zatvora.²⁵ Kada je Nemačka okupirala Mađarsku 1944. godine novopostavljeni fašistički režim oslobodio je sve osuđene i Kepiroa, kome je vraćen čin koji je ranije imao. Kepiro je posle završetka Drugog svetskog rata pobjegao u Austriju. Dok se nalazio u Austriji njemu se ponovo sudilo zbog izvršenih ratnih zločina u Budimpešti u odsustvu, i bio je osuđen na četrnaest godina zatvora. Kepiro je pobjegao u Argentinu, kao i mnogi nemački nacisti i njihovi pomagači, gde je ostao sve do 1996. godine, kada se vratio u Mađarsku i dobio državnu penziju. Prethodno se obratio mađarskoj ambasadi u Buenos Ajresu sa molbom da se vrati u Mađarsku, što mu je odobreno uz prethodno konsultovanje i saglasnost nadležnih u Budimpešti.

Racija u Južnoj Bačkoj izvršena je od 4. do 30. januara 1942. godine od strane mađarske okupacione vojske i lokalnog mađarskog i nemačkog stanovništva u sledećim mestima: Novom Sadu, Čurugu, Žablju, Đurđevu, Gospođincima, Šajkašu, Vilovu, Gardinovicima, Loku, Titelu, Mošorinu, Kovilju, Srbobranu, Temerinu, i Starom Bečeju.²⁶

Novosadska racija i masovni ratni zločini koje su izvršili mađarska okupaciona vojska, policija i žandarmerija uz učešće lokalnog mađarskog stanovništva izvršeni su 21–23. januara 1942. godine, kada je ubijeno 1.250

²⁴ Zvonimir Golubović, *Racija u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, op. cit., str. 187–194; Prof. dr Lajčo Klajn, *Genocid i kazna: Na severu okupirane Jugoslavije (1941–1945)*, Novi Sad, 1991, str. 202–208.

²⁵ Arhiv Jugoslavije, Fond 110, Fascikla 637, Presuda broj H. 448/43/118 od 22. januara 1944. godine.

²⁶ Zvonimir Golubović, *Racija u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, op. cit., str. 62. i 147.

lica, najviše Jevreja 819 i Srba 378, među kojima je bilo 168 dece. Broj žrtava nije potpun, jer je bilo još ubijenih i nestalih. Masovno su žrtve ubijane na ulicama u centru Novog Sada, na pravoslavnom Uspenskom groblju, na fudbalskom igralištu NAK, na Dunavskom keju, u kasarni XVI bataljona pograničnih lovaca i na novosadskoj dunavskoj plaži „Štrand“, gde su bacane pod led u Dunav.²⁷

Novosadska racija je sticajem okolnosti dospela u žižu najšire srpske pa i svetske javnosti 2010. i početkom 2011. godine. Razlog za interesovanje najšire srpske javnosti bilo je suđenje 5. maja 2011. godine u Budimpešti dr Šandoru Kepiru (97), tadašnjem žandarmerijskom kapetanu, zbog izvršenih ratnih zločina u Novosadskoj raciji 21–23. januara 1942. godine.

Kao prethodno pitanje postavlja se – ko je taj dr Šandor Kepiro, koji je izazvao interesovanje ne samo srpske nego i svetske javnosti? Dr Šandor Kepiro rođen je 18. februara 1914. godine u Šakradu u Mađarskoj, od oca Šandora i majke Rozalije, devojačko prezime Kovač, državljanin Mađarske, reformističke vere. Dr Šandor Kepiro je završio pravni fakultet i bio žandarmerijski kapetan u sastavu Mađarske kraljevske vojske, žandarmerijskog okruga u Segedinu. Kapetan Kepiro stigao je u Novi Sad 20. januara 1942. godine sa školskom četom koja je bila pod njegovom komandom. Istog dana učestvovao je u Banskoj palati na konferenciji na kojoj je pukovnik Lajoš Gal (*Gál Lajos*) izneo plan „Racije“, po kojem ne bi bila sprovedena propisana „racija“ nego odmazda, odnosno čišćenje. Niko od prisutnih nije stavio svoje primedbe, nego su se složili sa iznetim planom „Racije“. Kapetan Kepiro je bio na čelu istražnih patrola i uzeo aktivnog učešća u prostoru ulica Cara Dušana i Futoške ulice i prema Trgu oslobođenja. Drugog dana „Racije“ učestvovao je na raportu kod pukovnika Lajoša Gala, koji je saopštio da viša vlast nije zadovoljna dosadašnjim rezultatima „Racije“ i zatražio od prisutnih komandanata istražnih patrola energičniji postupak i veći rezultat. Kapetan Kepiro je na osnovu ove zapovesti kojom se od grupe patrola tražilo da budu efikasnije, a kojima je bio komandant, podstrekavao i naređivao, pa su patrole u više mahova upotrebile oružje kojim su ubijale nevine civile, žene, starce i decu, na taj način doprinevši da se „racija“ pretvori u masovno krvoproliće, teror i razbojništvo.²⁸

Dr Šandor Kepiro naveden je u knjizi Pokrajinske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini: *Saopštenja o zločinima okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini 1941–1944, Knjiga 1. Bačka i Baranja*, Novi Sad, 1946. godine, na strani 329, „Spisak

²⁷ Zvonimir Golubović, *Genocid nad Srbima i Jevrejima u Bačkoj januara 1942*, op. cit., str. 166–169; Dr Drago Njegovan (prir.), *Racija*, Novi Sad, 2009, str. 132–152; Vladimir Žugić, *Ratni zločini okupatora i njihovih pomagača u Jugoslaviji 1941–1945. godine*, Prijepolje, 1988, str. 176–177.

²⁸ Pokrajinska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača F. br. 1412, Odluka o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača od 19. juna 1947. godine, Novi Sad.

dosad utvrđenih istaknutih ratnih zločinaca – Vojska, žandarmerija i policija”, gde je navedeno: „Dr Kepiro Šandor, žandarmerijski kapetan”.

Efraim Zurof (*Efraim Zuroff*), koji se nalazi na čelu Centra „Simon Vizental” (*Simon Wiesenthal*), locirao je Šandora Kepiro u Budimpešti 2006. godine i na njegov zahtev Mađarska vlada pokrenula je krivični postupak protiv Kepira. Tužilaštvo za ratne zločine Srbije u Beogradu pokrenulo je protiv Kepiroa istragu za ratne zločine izvršene u Novosadskoj raciji 1942. godine. U toku sprovođenja istrage u Budimpešti, advokati Kepiroa tražili su da se postupak obustavi, jer je Kepiro bolestan mentalno i fizički. Međutim, medicinski stručnjaci utvrdili su da je Kepiro mentalno i fizički sposoban da prisustvuje suđenju i da shvati o čemu se radi.

Postavlja se pitanje zašto Srbija, odnosno Ministarstvo pravde Srbije, nije tražilo ekstradiciju dr Šandora Kepiroa čim se saznalo da se, posle više od četiri decenije, nesmetano iz Argentine gde se skrivao vratio u Mađarsku. Pravni osnov za ekstradiciju postoji. Prvo, dr Šandor Kepiro je ratni zločinac, što su odmah posle Drugog svetskog rata utvrdili nadležni organi u Jugoslaviji. Zatim, ratni zločini ne zastarevaju i tu nema nikakve dileme.

Na Moskovskoj konferenciji koja je održana od 19. do 30. oktobra 1943. godine doneta je Deklaracija o zverstvima, koju su potpisali Teodor Ruzvelt (*Theodore Roosevelt*), Vinston Čerčil (*Winston Churchill*) i Josif Staljin (*Иосиф Сталин*), u kojoj je utvrđen način pozivanja na odgovornost nemačkih ratnih zločinaca iz Drugog svetskog rata. U navedenoj Deklaraciji se pored ostalog navodi:

„Prema tome, pomenute tri savezničke sile, govoreći u interesu trideset i dve članice Ujedinjenih nacija, ovim svečano izjavljuju i jasno upozoravaju na ovu Deklaraciju: Prilikom pristanka bilo na kakvo primirje ma sa kakvom vladom koja bi se mogla obrazovati u Nemačkoj, oni nemački oficiri i vojnici kao i članovi nacističke stranke koji su odgovorni za ova zverstva, pokolje i pogubljenja ili su dobrovoljno u njima učestvovali, biće vraćeni u zemlje u kojima su izvršena njihova odvratna nedela, kako bi im se moglo suditi i kazniti ih po zakonima tih oslobođenih zemalja i slobodnih vlada koje budu u njima obrazovane. Sastaviće se spiskovi sa svim mogućim pojedinostima iz svih tih zemalja, uzimajući naročito u obzir okupirane delove Sovjetskog Saveza, Poljsku, Čehoslovačku, Jugoslaviju i Grčku, uključujući i Krit i druga ostrva, Norvešku, Dansku, Holandiju, Belgiju, Luksemburg, Francusku i Italiju.”²⁹

Činjenica je da je u Deklaraciji o zverstvima navedeno „nemački oficiri i vojnici i članovi nacističke stranke”, ali navedena Deklaracija primenjivana je i na ratne zločince nemačkih saveznika: Italijane, Japance, Mađare, Bugare i Rumune, kojima je suđeno u državama u kojima su izvršili ratne zločine.

Ovaj princip primenjivan je i u Jugoslaviji kada su u pitanju bili mađarski ratni zločinci. Navodimo samo neke presude koje su izrekli

²⁹ Ljubomir Prljeta (prir.), *Zločini protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Nirnberška presuda i dokumenti o genocidu*, Beograd, 1992, str. 33–34.

mađarskim ratnim zločincima jugoslovenski sudovi, a da su oni prethodno bili izručeni iz Mađarske jugoslovenskim vlastima.

Vrhovni sud Vojvodine u Novom Sadu, na javnom pretresu održanom 22. oktobra do 28. oktobra 1946. godine doneo je presudu Vk. br. 16/1946. U. 749/46, sledećim licima koja su bila naredbodavci u izvršenju ratnih zločina u Bačkoj, pre svega Racije 1942. godine: 1) Sombathelji-Knaus Ferenc (*Sombathely Knaus Ferenc*), državljani Mađarske, general i načelnik generalštaba u bivšoj honvedskoj vojsci, 2) Feketehalmi-Cajdner Ferenc (*Feketehalmy Czeydner Ferenc*), državljani Mađarske, general bivše honvedske vojske, 3) Graši Jožef (*Grassy Josef*), državljani Mađarske, general bivše honvedske vojske, 4) Gal Lajoš (*Gal Lajos*), državljani Mađarske, bivši žandarmerijski viši oficir, 5) Dr Zeldi Marton (*Zoldi Marton*), državljani Mađarske, 6) Bauer dr Erne, (*Bauer Erne*), državljani Mađarske, podžupan bivše Bačko-bodroške županije, 7) Nađ dr Mikloš (*Nagy Miklos*), državljani Mađarske, 8) Bajor-Bajer Ferenc (*Bajor-Bayer Ferenc*), državljani Mađarske, general bivše honvedske vojske, 9) Perepatić Pal, državljani FNRJ. Svi optuženi oglaseni su krivim za ratne zločine i izrečena im je svima smrtna kazna, koja je i izvršena.³⁰ Inače, navedenim licima koja su sva bila mađarski državljani sem Pala Pereparića, prethodno je bilo suđeno u Mađarskoj, ali su po zahtevu Jugoslavije svi osuđeni isporučeni u Jugoslaviju gde ima se sudilo u Novom Sadu.

Navodimo presudu Okružnog suda u Subotici Posl. br. K. 73/46 od 29. marta 1946. godine, kojom su za izvršene ratne zločine u Bačkoj za vreme mađarske okupacije osuđeni: Miloš Kovačević, mađarski državljani, koji je osuđen na kaznu smrti vešanjem na javnom mestu i Ferenc Rac (*Rác Ferenc*), mađarski državljani, koji je osuđen na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom u trajanju od tri godine i gubitak političkih prava u trajanju od jedne godine.³¹

Nesumnjivo je da je Moskovska deklaracija iz 1943. godine primenjivana i na sve druge ratne zločince drugih nacionalnosti, a ne samo na nemačke, uključujući i mađarske, i imala primat i jaču pravnu snagu od Ustava Mađarske koji nije dozvoljavao izručenje svojih državljana. To su potvrdile i navedene citirane sudske presude jugoslovenskih sudova izrečene mađarskim naredbodavcima i izvršiocima ratnih zločina u Novosadskoj raciji 1942. godine.

Zatim, u Ugovoru o prekidu ratnog stanja sa Mađarskom koji je zaključen 20. januara 1945. godine sa vladama Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjene Kraljevine i Sjedinjenih Američkih Država, kao i sa predstavnicima svih Ujedinjenih nacija koje su bile u ratu

³⁰ Drago Njegovan, „Presuda Vrhovnog suda Vojvodine devetorici najodgovornijih za ratne zločine tokom racije u Južnoj Bačkoj”, Rad Muzeja Vojvodine, *Godišnjak vojvođanskih muzeja*, 50, Novi Sad, 2008, str. 369; Dr Đorđe N. Lopičić (prir.), *Mađarski ratni zločini 1941–1945, presude jugoslovenskih sudova*, Beograd, 2010, str. 27.

³¹ Dr Đorđe N. Lopičić, ibidem, str. 305.

sa Mađarskom, u tački 14. se navodi da „Mađarska će učestvovati, odnosno dejstvovati u hapšenju lica optuženih za ratne zločine i zainteresovanim vladama će da ih izruči”. Mađarski nadležni organi su u to posleratno vreme dosledno poštovali navedenu tačku 14. Ugovora o prekidu ratnog stanja.³²

Navedeni Ugovor o prekidu ratnog stanja sa Mađarskom od 20. januara 1945. godine nije nikada ukinut ili suspendovan, niti je prestao da važi, tako da on i danas važi, pa je i on bio pravni osnov da se traži izručenje Šandora Kepiroa, jer je to bila i ostala obaveza mađarske države.

Najzad, postoji još jedan pravni osnov za izručenje, a to je Ugovor o miru sa Mađarskom koji su zaključile Savezničke i Udružene sile, među kojima je i Federativna Narodna Republika Jugoslavija, u Parizu 10. februara 1947. godine, u čijem se članu 6. navodi:

„1. Mađarska će preduzeti sve potrebne mere da obezbedi hapšenja i predaju u cilju suđenja:

- lica optužena da su počinila ili naredila ratne zločine, kao i zločine protiv mira i čovečnosti, ili da su u njima učestvovala;
- državljani bilo koje Savezničke ili Udružene sile optuženi da su prekršili zakone svoje zemlje vršeći dela izdaje ili sarađujući sa neprijateljem za vreme rata.

2) Na zahtev vlade zainteresovane ujedinjene nacije Mađarska će isto tako učiniti sve što je potrebno da pristanu kao svedoci lica pod njenom vlašću čije bi se svedočenje tražilo za suđenje licima o kojima je reč u tački 1. ovog člana.

3) Svake nesporazume o primeni odredaba tačaka 1. i 2. ovog člana upućuje svaka zainteresovana vlada šefovima diplomatskih misija Sovjetskog Saveza, Ujedinjene Kraljevine i Sjedinjenih Američkih Država u Budimpešti koji će se sporazumeti po spornom pitanju.”³³

Ne treba posebno naglašavati i objašnjavati šta znači ovaj Ugovor o miru sa Mađarskom od 10. februara 1947. godine, koji ima najveću pravnu snagu, i on je iznad svih pravnih akata Mađarske uključujući i Ustav Mađarske. Jer, Mađarska je bila poražena država i odgovorna za ratne zločine i zločine protiv mira i čovečnosti i mora da ispunjava sve zahteva i uslove koji su navedeni u Ugovoru o miru iz 1947. godine.

Prema tome, postojala su dva veoma jaka pravna osnova za izručenje dr Šandora Kepiroa, na koje je Srbija trebalo da se pozove i zatraži njegovo izručenje.

³² Prof. dr Lajčo Klajn, *Genocid i kazna: Na severu okupirane Jugoslavije (1941–1945)*, op. cit., str. 296.

³³ Momir Stojković (prir.), *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996, Dvostrani i višestrani međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama*, tom III (1946–1996), Beograd, 1999, str. 90.

Trebalo bi se samo još podsetiti da je tadašnja Mađarska bila saveznica nacističke Nemačke i da je samo na Istočnom ruskom frontu imala preko 200.000 vojnika koji su zajedno sa nemačkim vojnicima vršili masovne ratne zločine u Rusiji i Ukrajini nad civilnim stanovništvom, ratnim zarobljenicima, ranjenicima i bolesnicima. Posle Drugog svetskog rata, u Mađarskoj je od decembra 1945. do 1950. godine pokrenut krivični postupak protiv 59.429 lica koja su izvršila ratne zločine. Osuđeno je 55.322 lica. Preko 80% osuđenih lica kažnjeno je zatvorom, 2.003 lica osuđena su na kaznu zatvora preko pet godina. Smrtnih kazni je izrečeno 477, a 189 je izvršeno. Deset procenata osuđenih je kažnjeno prinudnim radom, a 27% su oslobođeni, jer nije bilo osnova za krivično gonjenje.³⁴

Zato je neshvatljivo zašto Srbija nije tražila izručenje ratnog zločinca dr Šandora Kepiroa, pogotovo što je Moskovska deklaracija iz 1943. godine još na snazi i niko je nije ukinuo. Zatim, tu su i navedeni Ugovor o prekidu ratnog stanja sa Mađarskom od 20. januara 1945. godine i Ugovor o miru sa Mađarskom od 10. februara 1947, koji su takođe na snazi i niko ih nije nikada ukinuo, i koji su bili jaki i važeći pravni osnovi za izručenje ratnih zločinaca. Takođe je postojao i evidentan presedan iz 1946. godine gde su Jugoslaviji bili izručeni mađarski ratni zločinci – naredbodavci za izvršene ratne zločine u Bačkoj 1942. godine, gde su pravosnažno osuđeni i svima su kazne izvršene u Bačkoj. Pogotovo kada se saznalo da Kepiro nesmetano živi u Budimpešti i uživa državnu penziju, kao da se ništa nije dogodilo. Postojalo je i očigledno odugovlačenje krivičnog postupka od strane mađarskog pravosuđa, sa jasnim ciljem s obzirom na duboku starost i narušeno zdravlje Kepiroa, pa se čekalo da umre prirodnom smrću i predmet bude rešen.

Srbija je mađarskom tužilaštvu samo ustupila svoju dokumentaciju i dokaze koji su postojali o Kepirou i njegovom učešću u novosadskoj raciji 1942. godine. Smatramo da je trebalo tražiti izručenje Kepiroa i bilo bi sa pravnog aspekta interesantno kako bi postupili mađarski pravosudni organi. Ne tvrdimo da bismo uspeli, ali trebalo je pokušati, jer pravni argumenti su bili na našoj strani.

Kepiro je bio uhapšen 14. septembra 2009. godine, ali je ubrzo pušten zbog nedostatka dokaza. Posle toga Kepiro je tužio Efraima Zurofa za klevetu, ali je njegova tužba odbijena za osnovu postojeće presude iz 1944. godine.

Najzad, mađarsko tužilaštvo optužilo je Kepiroa za ratne zločine 14. februara 2011. godine. U optužnici je navedeno da je u Novosadskoj raciji pobijeno 1.246 lica, najviše Jevreja, Srba i Roma, među kojima i 168 dece. Kepiro je bio optužen da je kao žandarmerijski kapatan učestvovao u Novosadskoj raciji i direktno bio odgovoran za smrt više desetina lica, čiji je indentitet bio utvrđen, a među kojima je bilo i jedanaestoro dece.

³⁴ Prof. dr Lajčo Klajn, *Genocid i kazna: Na severu okupirane Jugoslavije (1941–1945)*, op. cit., str. 295–296; Petar Rokai, Zoltan Đere, Tibor Pal, Aleksandar Kasaš, *Istorija Mađara*, Beograd, 2002, str. 590.

Suđenje je završeno 18. jula 2011. godine, kada je doneta oslobađajuća presuda uz pozivanje na nedostatak dokaza. Mađarsko tužilaštvo je najavilo žalbu, ali je nepuna dva meseca kasnije 3. septembra 2011. godine Kepiro umro u 98. godini života u bolnici u Budimpešti.

Oslobađajuća presuda kojom je Kepiro oslobođen izazvala je velike proteste pre svega u Srbiji, a i u čitavom svetu. U Srbiji su najveće proteste izazvale zvanične vlasti kao i rođaci i potomci žrtava Novosadske racije. I u inostranstvu proteste su izrazile razne antifašističke organizacije i pojedine istaknute ličnosti. Činjenica je da se za vreme suđenja Kepirou u sudnici i van nje nalazio veliki broj njegovih pristalica, koje su protestovale i tražile da se Kepiro oslobodi. I sahrana Kepiroa u njegovom rodnom mestu imala je takvo obeležje.

Regent Mikloš Horti (1868–1957) svakako je jedan od najodgovornijih mađarskih državnika za Raciju u Južnoj Bačkoj, kao i za Novosadsku raciju. Mikloša Hortija je Pokrajinska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini proglasila za ratnog zločinca, i u „Spisku dosad utvrđenih istaknutih ratnih zločinaca vojske, žandarmerije i policije” stavila ga na prvo mesto.³⁵ Pred kraj rata, Hortija su zarobili Amerikanci u Nemačkoj. Horti se pred Međunarodnim vojnim sudom u Nirnbergu pojavio kao svedok. Njegovo izručenje tražili su pored Sovjetskog Saveza, Mađarska i Jugoslavija, ali do izručenja nije došlo, jer su Amerikaci to odbili. Protiv Hortija nije nikada vođen nikakav krivični postupak. Oslobođen je internacije 1948. godine i nastanio se u Portugaliji, gde je umro prirodnom smrću 1957. godine.³⁶

Racija u Južnoj Bačkoj, kao i drugi ratni zločini koje su izvršili mađarski okupatori i njihovi pomagači, obrađeni su u našoj literaturi u knjigama, sistematskim radovima, zbirkama dokumenata, zbornicima radova, memoarima, člancima, feljtonima, prikazima, komentarima, raspravama i osvrtima. Prilika je da se navedu, radi upoznavanja naše pravničke i šire javnosti, nekoliko značajnih, važnih knjiga, monografija i sistematskih radova po hronologiji publikovanja, bez rangiranja i ocenjivanja: *Saopštenja o zločinima okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini 1041–1944, knjiga 1, Bačka i Baranja*, Novi Sad, 1946; Miloš Corović: *Admiral na belom konju: Mađarske ratne godine*, Beograd, 1981; *Vojvodina u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji 1941–1945*, redakcija dr Čedomira Popova, Novi Sad, 1984; Vladislav Rotbart: *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*, Novi Sad, 1988; Prof. dr Lajčo Klajn: *Genocid i kazna: Na severu okupirane Jugoslavije (1941–1945)*, Novi Sad, 1991;

³⁵ *Saopštenja o zločinima okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini 1941–1944, knjiga 1. Bačka i Baranja*, Novi Sad, 1946, str. 328; Dr Drago Njegovan, *Racija*, op. cit., str. 195; Dr Drago Njegovan (prir.), *Zločini okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini. I grupa masovnih zločina: ulazak mađarske vojske u Bačku i Baranju 1941*, op. cit., str. 89.

³⁶ Alan Palmer, *Who's Who in World Politics From 1860. to the presen day*, London, New York, 1980, pp. 166–167; Prof. dr Lajčo Klajn, *Genocid i kazna: Na severu okupirane Jugoslavije (1941–1945)*, op. cit., str. 292–293; Aleksandar Veljić, *Mikloš Horti: Nekažnjeni zločinac*, op. cit., str. 95; Miloš Corović, *Admiral na belom konju: Mađarske ratne godine*, op. cit.

Zvonimir Golubović: *Racija u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, Novi Sad, 1991; Jovan Pejin: *Mađarski revizionizam i hrvatski separatizam*, Kikinda, 1992; Zvonimir Golubović: *Šarvarska golgota: proterivanje i logorisanje Srba Bačke i Baranje 1941–1945*, Novi Sad, 1995; Dr Aleksandar Kasaš: *Mađari u Vojvodini 1941–1946*, Novi Sad, 1996; Jovan M. Pejin: *Velikomađarski kapric: Velikomađarski san genocid i „genocid“*, Zrenjanin, 2007; Aleksandar Veljić: *Racija zaboravljeni genocid*, Beograd, 2007; Dr Aleksandar Kasaš: *Stenografski zapisnici sa suđenja glavnoodgovornim za raciju u Južnoj Bačkoj 1942. godine*, Novi Sad, 2008; *Racija*, priredio dr Drago Njegovan, Novi Sad, 2009; Aleksandar Veljić: *Mikloš Horti nekažnjeni zločinac*, Beograd, 2009; *Mađarski ratni zločini 1941–1945, presude jugoslovenskih sudova*, priredio dr Đorđe N. Lopičić, Beograd, 2010; *Zločini okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini, grupa masovnih zločina: Ulazak mađarske vojske u Bačku i Baranju 1941*, priredio dr Drago Njegovan, Novi Sad, 2011; *Zločini okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini protiv Jevreja* (istrebljenje, deportacija, mučenje, hapšenje, pljačka), priredio dr Drago Njegovan, Novi Sad, 2011.

Jelena Đ. Lopičić-Jančić, Ph.D.

1941-1945 WAR CRIMES IN BAČKA AND THE CASE OF SANDOR KEPIRO

ABSTRACT

The paper deals with the occupation of Bačka by the Hungarian Army in the period from 1941 to 1945 as well as with the mass war crimes committed by the Hungarian army, gendarmerie, the police and their collaborators who were members of the ethnic Hungarian and German minorities acting against the Serbs, Jews, Gypsies and other non-Hungarian nationalities. The article is focused on 1942 Novi Sad raid that was carried out by the Hungarian army, gendarmerie, police, military counterespionage and the security authorities with the help of local collaborators from the Hungarian and German minorities. This was one of the most severe and biggest war crimes committed in Vojvodina. One of the persons that were directly responsible for the Novi Sad raid is Dr. Sandor Kepiro. He had been a Hungarian gendarmerie captain, a Hungarian citizen, who after World War II fled to Austria and then to Argentina. Kepiro returned freely from Argentina to Hungary in 1996. On the initiative of the "Simon Wiesenthal" Centre in Budapest, he was charged with the war crimes committed in the Novi Sad raid in 1942. The Republic of Serbia did not seek his extradition, but only provided documentation and evidence because it agreed that the Hungarian Constitution did not allow its nationals to be extradited. The Court acquitted him on 18 June 2011 and he died of natural causes on 3 September 2011 at the age of 98. The author is of the opinion that the Republic of Serbia should have sought

the extradition of Dr. Sandor Kepiro on the basis of 1943 Moscow Declaration and the Agreement on Termination of the State of War with Hungary of 20 January 1945 and the Peace Treaty signed with Hungary on 10 February 1947 that are still valid and provide for the extradition of war criminals - because they have more legal power than the Constitution of Hungary.

Key words: 1941-1945 Hungary's occupation of Bačka, war crimes, Hungarian Army, police and the gendarmerie against Serbs, Jews and Roma, Novi Sad raid in 1942, gendarmerie captain Dr. Sandor Kepiro, trial in Budapest in 2011.